

POSTANOWIENIE

Dnia 1 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa wzajemnego I. P.

przeciwko B. M. i W. M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 1 grudnia 2017 r.,

zażalenia powódki wzajemnej na wyrok Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 11 maja 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1/ oddala zażalenie,

**2/ rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
pozostawia w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 maja 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) uchylił wyrok częściowy Sądu Okręgowego w W. z dnia 6 lutego 2012 r. i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. W motywach rozstrzygnięcia wskazał, że wydanie przez Sąd Okręgowy wyroku częściowego, rozstrzygającego jedynie o zasadności powództwa wzajemnego bez jakiegokolwiek rozważenia

skuteczności oświadczenia o potrąceniu, bez zbadania materialnej podstawy dochodzonego przez powódkę wzajemną roszczenia i pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanych wzajemnych, stanowi o nierozpoznaniu istoty sprawy. Podniósł, że Sąd Okręgowy nie poddał roszczenia objętego powództwem wzajemnym jakiegokolwiek analizie, nie wyjaśnił jego podstawy faktycznej ani prawnej. Wskazał, że przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy winien samodzielnie zbadać i ustalić podstawę faktyczną obu pozostających ze sobą w związku powództw, a w tym celu rozpoznać zmierzające do ustalenia okoliczności istotnych i spornych wnioski dowodowe obu stron, oceniając następnie zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, dokonać analizy łączącego strony stosunku prawnego i jego charakteru, wynikającego z treści zawartych umów, zakresu i prawidłowości ich wykonania oraz oświadczenia powodów (pozwanych wzajemnie) z dnia 15 marca 2010 r. o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, a w konsekwencji wypowiedzieć się o zasadności i wysokości przysługujących stronom roszczeń popieranych w formie powództwa głównego i wzajemnego w oparciu o właściwą podstawę prawną, zgodnie z wymogami określonymi w art. 328 § 2 k.p.c.

W zażaleniu na ten wyrok pozwana (powódka wzajemna) zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 233 w zw. z art. 227 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 317 § 2 w zw. z art. 316 § 1 k.p.c. oraz art. 232 k.p.c. i art. 6 k.c., a także art. 1047 § 2 k.p.c. w zw. z art. 64 k.c. oraz prawa materialnego, tj. art. 471 w zw. z art. 535 k.c. oraz art. 568 § 1 w zw. z § 3 k.c., wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sposób sformułowania zarzutów zażalenia i ich motywacja wskazują, iż skarżąca niewłaściwie pojmuje charakter prawny wniesionego zażalenia, traktując je, jako substytut skargi kasacyjnej i domagając się zbadania prawidłowości rozstrzygnięcia apelacji powodów (pozwanych wzajemnych) przez Sąd Apelacyjny. W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, iż kognicja Sądu Najwyższego, jako sądu rozpoznającego zażalenie na podstawie art. 394¹ § 1¹

k.p.c. jest wąska, ograniczając się wyłącznie do ustalenia, czy istniały procesowe podstawy do wydania wyroku kasatoryjnego czy też sąd odwoławczy popełnił błąd przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej, jako odpowiadającej jednej z podstaw orzeczenia kasatoryjnego poszukiwał podstaw uchylenia orzeczenia poza katalogiem wskazanym w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Oznacza to, iż Sąd Najwyższy rozpatrując zażalenie weryfikuje jedynie, czy doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo, wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.), bądź też czy miała miejsce nieważność postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.). Zażalenie nie jest natomiast środkiem prawnym służącym badaniu materialnoprawnej podstawy zaskarżonego orzeczenia, a poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego pozostaje prawidłowość stanowiska prawnego sądu odwoławczego, co do meritum (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13, OSNC-ZD 2014 r., nr 1, poz. 4 i z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, nie publ. oraz powołane w nich orzeczenia).

Skarżąca błędnie pojmując charakter wniesionego środka odwoławczego oczekuje od Sądu Najwyższego oceny prawidłowości rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji, koncentrując się na podważaniu merytorycznych podstaw wydanego orzeczenia. Zarzuty te usuwają się spod kontroli w postępowaniu zażaleniowym, jako dotyczące naruszenia przepisów prawa procesowego i materialnego nie związanych z podstawami kasatoryjnymi. W zażaleniu brak natomiast jakiegokolwiek jurydycznej argumentacji wyjaśniającej, z jakiej przyczyny kasatoryjne rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego jest wadliwe z perspektywy regulacji art. 386 § 4 k.p.c. i przy założeniu niemożności wkraczania w kompetencje sądu in merito.

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, o nierozpoznaniu istoty sprawy można mówić wówczas, gdy sąd nie odniósł się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania, albo merytorycznych zarzutów strony, uznając bezzasadnie, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych lub procesowych unicestwiających roszczenie (por. m.in. postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CZ 91/14, nie publ., z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ., z dnia 21 maja 2015 r., IV CZ 10/15, nie publ., z dnia 26 czerwca 2015 r., I CZ 60/15, nie publ. oraz powołane w nich orzeczenia). Wskazuje się, że przyczyna zaniechania zbadania istoty sprawy może tkwić zarówno w pasywności sądu, jak i w błędnym - co pokaże dopiero kontrola odwoławcza - przyjęciu przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie, tj. prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22). Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi także wtedy, gdy sąd pierwszej instancji zaniechał zbadania zarzutów merytorycznych przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu, w tym także zarzutu potrącenia. Podkreśla się, że potrącenie jest przede wszystkim instytucją prawa materialnego, stąd też ocena prawna zarzutu potrącenia jest kwestią prejudycjalną dla oceny zasadności powództwa, choć ta ocena nie jest wprost wyrażona w sentencji orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2014 r., II CZ 41/14, nie publ. i z dnia 14 marca 2013 r., I CZ 7/13, nie publ.).

Sąd Apelacyjny prawidłowo zidentyfikował zaistniałą sytuację procesową jako odpowiadającą powołanej przyczynie uchylenia wyroku Sądu Okręgowego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Sąd Okręgowy uchylił się od zbadania złożonego przez powodów (pozwanych wzajemnych) zarzutu potrącenia, co miało zasadnicze znaczenie dla oceny zasadności powództwa wzajemnego. Potrącenie jest oświadczeniem o charakterze prawnokształtującym prowadzącym do umorzenia wzajemnych wierzytelności (art. 498 § 2 k.c.). W przypadku gdy powodowie (pozwani wzajemni) podjęli obronę przed żądaniem pozwanej (powódki wzajemnej) powołując się na potrącenie wzajemnych wierzytelności rozstrzygnięcie o zasadności dokonanego potrącenia było zagadnieniem prejudycjalnym dla rozstrzygnięcia o zasadności pozwu wzajemnego. Sąd uwzględniając bowiem zarzut potrącenia oddala powództwo w takim zakresie, w jakim dochodzona wierzytelność została umorzona przez potrącenie. Powodowie złożyli oświadczenie o potrąceniu jeszcze przed wszczęciem postępowania pismem z dnia 15 marca 2010 r., a jeśli wskazana w nim

wierzytelność z tytułu odszkodowania istniała, to ma to zasadnicze znaczenie dla żądania pozwu wzajemnego. Pozwana (powódka wzajemna) nie kwestionowała, że oświadczenie o potrąceniu zostało jej złożone, a negowała jedynie jego merytoryczną zasadność. Rzecz jednak w tym, że Sąd Okręgowy tej podstawowej kwestii dla rozstrzygnięcia sprawy objętej wyrokiem częściowym nie zbadał. Bez znaczenia pozostaje okoliczność, że powodowie (pozwani wzajemni) objęli żądaniem pozwu kwotę, którą jednocześnie zgłosili do potrącenia. Potrącenie wywołuje skutki materialnoprawne, których konsekwencją będzie bezzasadność żądania zasądzenia kwoty, która już została umorzona przez potrącenie. Sprzeczność w stanowisku procesowym powodów (pozwanych wzajemnych) pozostawała zatem bez jakiegokolwiek znaczenia dla konieczności merytorycznego zbadania zarzutu potrącenia przed wydaniem rozstrzygnięcia o zasadności żądania dochodzonego przez powódkę wzajemną. Analiza stanowiska procesowego powodów (pozwanych wzajemnych) nie potwierdza, by zrezygnowali z powoływania się na zarzut potrącenia. Ponadto stanowisko takie nie miałoby żadnego znaczenia z perspektywy skutków materialnoprawnych wywołanych przez skutecznie złożone oświadczenie o potrąceniu.

Podkreślenia wymaga, że również skarżąca - wbrew aktualnie zajmowanemu stanowisku - prawidłowo pojmowała istotę złożonego zarzutu potrącenia wskazując na niemożność jego korekty jednostronnym oświadczeniem powodów.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił zgodnie z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

jw

r.g.